

Sprawozdanie

VII Kongres Penitencjarny „Więzienie o ludzkim obliczu”

System penitencjarny w Polsce jest jednym z najistotniejszych elementów stanowiących o poziomie bezpieczeństwa wewnętrznego naszego państwa. Najkrócej rzecz ujmując, zawiera on zespół przepisów prawnych regulujących więziennictwo, określa sposób wykonywania kary pozbawienia wolności i tymczasowego aresztowania. To także zespół wyspecjalizowanych instytucji penitencjarnych. Nie są to jednak jedyne jego części składowe. Należy wspomnieć o architekturze penitencjarnej, zabezpieczeniach techniczno-ochronnych oraz systemie kontroli i nadzoru. Ogromne znaczenie dla właściwego funkcjonowania jednostek penitencjarnych mają kwestie związane z ich zarządzaniem. Uwagę należy zwrócić także na konieczność kreowania odpowiednich relacji pomiędzy kadrą więzienną a osadzonymi. Im te kontakty oparte na podstawach obowiązującego prawa są lepsze, tym większa w praktyce szansa na osiągnięcie możliwie pozytywnego końcowego efektu resocjalizacyjnego.

Od 21 do 23 maja br. w Ośrodku Szkolenia Służby Więziennej w Popowie k. Warszawy odbył się VII Kongres Penitencjarny „Więzienie o ludzkim obliczu”, którego byłem uczestnikiem. Było to niewątpliwie bardzo ważne wydarzenie łączące środowisko funkcjonariuszy i pracowników więziennictwa ze środowiskiem naukowym. Kongres ma bogatą historię, a jego pierwsza edycja odbyła się w 1996 r. Od tego czasu jest to swego rodzaju forum, miejsce spotkań praktyków i teoretyków zajmujących się sprawami więziennictwa. Główny organizator wydarzenia Polskie Towarzystwo Penitencjarne oraz Służba Więzienna bardzo starannie dbają o wysoce merytoryczną stronę wydarzenia. Służy temu współpraca z uczelniami, instytucjami i organizacjami zajmującymi się penitencjarystyką, profilaktyką społeczną, resocjalizacją, pomocą społeczną oraz pracą socjalną.

VII Kongres Penitencjarny został objęty honorowym patronatem przez ministra sprawiedliwości prof. dr. hab. Adama Bodnara, podsekretarz stanu w Ministerstwie Sprawiedliwości Marię Ejchart, dyrektora generalnego Służby Więziennej płk Renatę Niziołek oraz Laboratorium Behaviour in Crisis Lab – Uniwersytet Jagielloński w Krakowie. Ceremonia otwarcia rozpoczęła się od wystąpienia ppłk SW w st. sp. dr Krzysztofa Jędrzejaka, który wystąpił w roli przewodniczącego Komitetu Organizacyjnego Kongresu. W tej części wydarzenia wzięła także udział wiceminister sprawiedliwości Maria Ejchart, która wymieniła obszary więziennej rzeczywistości wymagające zmiany i nowych rozwiązań, by zapewnić odpowiednie warunki służby

dla funkcjonariuszy i pracowników oraz godne warunki odbywania kary pozbawienia wolności i tymczasowego aresztowania. Dyrektor generalny Służby Więziennej płk Renata Niziołek zwróciła szczególną uwagę na misję Służby Więziennej, która z jednej strony polega na ochronie społeczeństwa przed sprawcami przestępstw, z drugiej na wsparciu resocjalizacyjnym i readaptacyjnym osadzonych. Senator Grzegorz Fedorowicz z Senackiej Komisji Praw Człowieka i Praworządności, były zastępca dyrektora generalnego Służby Więziennej, zaakcentował, że jako były więziennik dostaje do zaopiniowania akty prawne dotyczące Służby Więziennej. Jako ostatni głos zabrał dr hab. Mariusz Sztuka, prof. UJ, prezes Polskiego Towarzystwa Penitencjarnego, przewodniczący Komitetu Naukowego.

W trakcie trzech dni bardzo intensywnych obrad zaprezentowano ponad 40 wystąpień. Tematyka była bardzo obszerna: diagnoza, prognoza kryminologiczna, interwencja resocjalizacyjna, prawne i kryminologiczne aspekty uwięzienia, readaptacja społeczna w kontekście współpracy ze środowiskiem zewnętrznym, więzienie jako miejsce pracy, służby i spotkania z drugim człowiekiem. Wystąpienia zaprezentowali zarówno wykładowcy akademicki, jak i czynni funkcjonariusze Służby Więziennej. W czasie Kongresu bardzo często podkreślono walory łączenia teorii z praktycznym doświadczeniem, co także dla studentów uczestniczących w wydarzeniu miało bardzo duże znaczenie.

Nie sposób wymienił literalnie wszystkich prelegentów i wygłoszone przez nich referaty. W sposób możliwie syntetyczny postaram się jednak przybliżyć porządek obrad Kongresu i charakter wystąpień. Obrady plenarne pierwszego dnia były podzielone na dwie części. Pierwszą z nich moderowała prof. dr hab. Barbara Stańdo-Kawecka (Uniwersytet Jagielloński) oraz ppłk SW w st. sp. mgr Bogdan Nowak, prezes honorowy Polskiego Towarzystwa Penitencjarnego. W tej części wydarzenia wystąpienia zaprezentowali: dr hab. Renata Szczepanik, prof. UŁ (Uniwersytet Łódzki) „Strategie readaptacyjne uczestników wsparcia oferowanego przez ośrodki pomocy postpenitencjarnej. Komunikat z badań”, dr hab. Monika Płatek, prof. UW (Uniwersytet Warszawski) „Więzienie o ludzkim obliczu – oksymoron czy zaniedbana szansa”, prof. dr hab. Jarosław Utrat-Milecki (Uniwersytet Warszawski) „Granice cierpienia w więzieniu – uwagi penologiczne o ludzkim obliczu więzienia”, prof. dr hab. Piotr Stępnik z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu „O trudnym dialogu z więźniem. Pomiedzy winą a poczuciem krzywdy”.

W drugim dniu Kongresu obrady plenarne poprowadził dr hab. Tomasz Kalisz, prof. UW (Uniwersytet Wrocławski) oraz dr hab. Grzegorz Wiciński, prof. UŁ (Uniwersytet Łódzki). W tej części wystąpienia zaprezentowali: dr hab. Tomasz Kalisz, prof. UW (Uniwersytet Wrocławski) „(R)ewolucja w prawie karnym wykonawczym. Co zostało z założeń kodyfikacji z 1997 r. Czy proces wykonywania kary może być elastyczny, zindywidualizowany, równy wobec prawa oraz pozbawiony marginalizacji?”, prof. dr hab. Beata Pastwa-Wojciechowska (Uniwersytet Gdański) „Czy psychoterapia psychopatów w warunkach izolacji więziennej może być efektywna i skuteczna? Implikacje teoretyczne i praktyczne w świetle dowodów naukowych”, dr hab. Aldona Nawój-Śleszyński, prof. UŁ (Uniwersytet Łódzki) „Skutki polityki penitencjarnej stosowanej wobec więźniów w latach 2008–2015 oraz 2016–2023”, dr Ewa Dawidziuk (Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich, Uniwersytet SWPS) „Poszanowanie godności i humanitarne traktowanie więźniów – wartości, o których wciąż należy przypominać”.

W tym samym dniu rozpoczęły się także obrady w sekcjach. W sekcji pierwszej rolę moderatorów pełnili prof. dr hab. Beata Pastwa-Wojciechowska (Uniwersytet Gdański) oraz dr Dariusz Schmidt (Uniwersytet Warszawski). W części zatytułowanej „Więzenie – obszar diagnozy, prognozy, interwencji resocjalizacyjnej” zaprezentowano osiem referatów. Wystąpienia zaprezentowali m.in.: dr Bartłomiej Skowroński (Uniwersytet Warszawski) „Narzędzia do diagnozy postaw antyspołecznych: podstawa konstrukcji i właściwości psychometryczne Skali Antyspołecznych i Skali Preferencji Antyspołecznych”, dr Elżbieta Kamińska (Zakład Karny w Inowrocławiu) „Odzyskane macierzyństwo. Zmiana konstruktów psychicznych matek rodzących i wychowujących dzieci w warunkach izolacji penitencjarnej. Raport z badań podłużnych”, dr Katarzyna Mokrzycka (Zakład Karny w Rzeszowie) „Psychologiczna analiza postaw wobec pracy u osób pozbawionych wolności”, dr Magdalena Sadowska (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu), dr Katarzyna Jadach (Polska Akademia Nauk) „Empiryczny obraz realizowania kontaktów z dzieckiem przez skazanych odbywających karę pozbawienia wolności po raz pierwszy”.

W sekcji drugiej rolę moderatorów pełniły dr hab. Aldona Nawój-Śleszyński, prof. UŁ (Uniwersytet Łódzki) oraz mgr Magdalena Kierszka, sędzia Sądu Okręgowego w Gdańsku. Obrady zatytułowano „Więzenie i człowiek – prawne i kryminologiczne aspekty uwięzienia”. W tej części wygłoszono dziewięć referatów. Wynikami swoich badań podzielili się m.in.: prof. dr hab. Barbara Stańdo-Kawecka (Uniwersytet Jagielloński) „Implementacja zasady normalizacji wykonywania kary pozbawienia wolności w wybranych krajach europejskich”, dr hab. Grzegorz Wiciński, prof. UŁ (Uniwersytet Łódzki) „Resocjalizacja osób odbywających karę dożywotniego pozbawienia wolności”, dr hab. Justyna Stasiołek, prof. UŁ (Uniwersytet Łódzki) „Poszanowanie prywatności więźnia w kontaktach z rodziną”, mgr Tomasz Marek Wolski (Areszt Śledczy w Gdańsku) „Mediacje w sprawach karnych oraz ich rola w procesie resocjalizacji, a także w realizacji bieżących założeń polityki penitencjarnej”, ppłk mgr Cezary Mecwaldowski (Centralny Ośrodek Szkolenia Służby Więziennej w Kulach) „Cyfrowa transformacja więziennictwa”, mgr Kamil Małyszko (Areszt Śledczy w Hajnówce) „Próba zbiorowej ucieczki osadzonych z Zakładu karnego w Wadowicach z dnia 1 lutego 1979 r. – podłoże, przebieg, skutki”.

Moderatorami sekcji trzeciej zatytułowanej „Społeczna twarz więzienia – relacje, odpowiedzialność, zmiana” były dr hab. Beata Baran-Wesołowska, prof. UJ (Uniwersytet Jagielloński) oraz dr hab. Anna Fidelus, prof. UKSW (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie). W tej części Kongresu zaprezentowano osiem referatów. Głos zabrali m.in.: dr hab. Justyna Karaźniewicz, prof. UKW (Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy), dr hab. Monika Kotowska, prof. UWM (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski) „Wybrane aspekty funkcjonowania domów przejściowych dla skazanych na przykładzie Domu Przejściowego w Olsztynie”, dr hab. Agnieszka Lewicka-Zelent, prof. UMCS (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej) „Zdolność skazanych do przebaczenia w procesie włączania społecznego”, dr hab. Jolanta marszałek, prof. AWF (Akademia Wychowania Fizycznego w Warszawie) „Potencjalne obszary współpracy między akademiami wychowania fizycznego a więziennictwem”, Marek Łagodziński (prezes honorowy, Manufaktura Społeczna, wcześniej Fundacja „Sławek”) „Warunkowe przedterminowe zwolnienie skazanych na karę dożywotniego pozbawienia wolności”.

Obrady sekcji czwartej zatytułowanej „Więzenie – miejsce pracy, służby, spotkania” poprowadzili dr hab. Robert Opora, prof. UG (Uniwersytet Gdański) oraz dr Krzysztof Jędrzejak (Polskie Towarzystwo Penitencjarne). W panelu tym wygłoszono dziesięć referatów. Prelegentami byli m.in.: dr Paweł Szczepaniak (Polskie Towarzystwo Penitencjarne, Kaliskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk) „Problemy wychowawcy więziennego – w kierunku adragogiki resocjalizacyjnej i penitencjarnej”, prof. dr hab. Maciej Bernasiewicz (Uniwersytet Śląski) „Rola kontroli społecznej w procesie kryminogenezy, ze szczególnym uwzględnieniem kontroli ukrytej w więziach emocjonalnych (implikacje dla personelu więziennego)”, dr hab. Robert Opora, prof. UG (Uniwersytet Gdański) „Wpływ pracy na życie rodzinne w narracjach emerytowanych funkcjonariuszy służby więziennej z działu ochrony”, ppłk SW w st. sp. mgr Jacek Pekrół (Akademia Jagiellońska w Toruniu, Polskie Towarzystwo Penitencjarne), dr Agnieszka Szatkowska (Ośrodek Szkolenia Służby Więziennej w Suchej) „Zmiany w populacji słuchaczy szkolenia zawodowego na I stopień podoficerski na przestrzeni lat. Na przykładzie Ośrodka Szkolenia SW w Suchej”, dr Robert Poklek (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu) „ Propozycja zmian w szkoleniu personelu więziennego”. W tym samym dniu po kularowych rozmowach wznowiono prace Kongresu. Moderatorami sekcji pierwszej zatytułowanej „Więzenie – obszar diagnozy, prognozy, interwencji resocjalizacyjnej” moderatorami były dr Monika Badowska-Hodyr (Uniwersytet Rzeszowski) oraz dr Dorota Pstrąg (Uniwersytet Rzeszowski). W tej części Kongresu uczestnicy wygłosili siedem referatów: naczelnny kapelan więziennictwa ks. Adam Jabłoński „Więźniowie dożywotni a realizacja celu wykonywania kary”, dr Justyna Konikowska-Kuczyńska (Uniwersytet w Białymstoku) „Oddziaływania penitencjarne w procesie resocjalizacji skazanych – analiza programów readaptacyjnych w Areszcie Śledczym w Białymstoku”, dr Józef Rejman (Polskie Towarzystwo Penitencjarne) „Podstawowe środki, sposoby i narzędzia przeciwdziałania podkulturze więziennej. Szkic metodyczny”. Panel w ramach sekcji drugi noszącej tytuł „Więzenie i człowiek – prawne i kryminologiczne aspekty uwięzienia” poprowadziły: dr hab. Justyna Stasiulek, prof. UŁ (Uniwersytet Łódzki) oraz dr Maria Gordon (Polskie Towarzystwo Penitencjarne). Wygłoszono siedem referatów, których autorami byli m.in.: dr Mariusz Charkiewicz (Rzeszowska Szkoła Wyższa) „Problem efektywności izolacji penitencjarnej z perspektywy obrońcy w sprawach karnych”, gen. Paweł Nasiłowski (pełnomocnik ministra sprawiedliwości ds. systemu dozoru elektronicznego, Centralny Zarząd Służby Więziennej, dyrektor Biura Dozoru Elektronicznego) „System Dozoru Elektronicznego w Polsce – wykonywanie kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym oraz środków karnych i środków zabezpieczających”, mgr Julia Galbarska (Uniwersytet Warszawski) „Od nieletniego do skazanego – wpływ dysfunkcjonalnego środowiska w młodości na ukształtowanie się skłonności dewiacyjnych”. Sekcję trzecią noszącą tytuł „Społeczna twarz więzienia – relacje, odpowiedzialność, zmiana” moderowały dr hab. Justyna Karaźniewicz, prof. UKW (Uniwersytet Kazimierza Wielkiego) oraz dr hab. Agnieszka Lewicka-Zelent, prof. UMCS (Uniwersytet Marii-Curie Skłodowskiej w Lublinie). W tej części obrad zaprezentowano siedem referatów. Głos zabrali m.in.: dr Bartłomiej Perlak (Areszt Śledczy w Świdnicy) „Filmote-

rapia jako środek oddziaływania penitencyjnego i sposób na prewencję przestępstw”, mjr mgr Magdalena Socha (Okręgowy Inspektorat Służby Więziennej w Olsztynie) „Inne spojrzenie na resocjalizację – International film festiwal in Olsztyn »Prison Movie«, mgr Jacek Matrejek (Polskie Towarzystwo Penitencjarne) „Oczekiwanie skazanych wobec kuratora w realizacji programu wolnościowego”.

Podczas sekcji czwartej „Więzienie – miejsce pracy, służby, spotkania”, której moderatorami byli prof. dr hab. Maciej Bernasiewicz (Uniwersytet Śląski) i ppłk SW w st. sp. Mirosław Nowak (Polskie Towarzystwo Penitencjarne), wygłoszono dziewięć referatów. W roli prelegentów wystąpili m.in.: dr Krzysztof Wójcik (Uczelnia Biznesu Varsovia, Staropolska Akademia Nauk Stosowanych w Kielcach) „Służba Więzienna – konieczność zmian w strukturze organizacyjnej i systemie promocji kadr”, płk SW w st. sp. dr Krystian Bedyński „Rozliczanie za kolaborację w środowisku personelu więziennego (od 1940)”, dr hab. Jerzy Czołgoszewski (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski) „Przysięga strażników więziennych na przestrzeni dziejów Polski”, ppłk SW w st. sp. mgr Bogdan Nowak (Polskie Towarzystwo Penitencjarne, Kaliskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk), płk SW w st. sp. dr Józef Nawój (Polskie Towarzystwo penitencjarne) „Biogramy Penitencjarne”, ppłk SW w st. sp. dr Dariusz Fudali (Uniwersytet Rzeszowski) „Chór Służb Mundurowych w Rzeszowie – funkcjonariusze SW na rzecz integracji środowiska służb mundurowych w Rzeszowie, w dziesiątą rocznicę działalności”, ppłk SW w st. sp. dr Mirosław Kuświk „Międzynarodowe seminaria technik interwencyjnych i samoobrony jako przykład dobrych praktyk w Służbie Więziennej”. Ostatni, trzeci dzień Kongresu zakończyły obrady plenarne, których prowadzącymi byli dr hab. Monika Płatek, prof. UW (Uniwersytet Warszawski) oraz dr hab. Piotr Chomczyński, prof. UŁ (Uniwersytet Łódzki). W trakcie tej części wyniki swoich badań prezentowali m.in.: prof. dr Seena Fazel (Oxford University, United Kingdom), dr Piotr Łapiński (Akademia Wychowania Fizycznego w Warszawie) „Możliwości wykorzystania polskiej wersji oxfordzkiego narzędzia oceny ryzyka powrotu do przestępstwa z użyciem przemocy”, prof. dr hab. Michalina Błażkiewicz-Janeczko (Akademia Wychowania Fizycznego w Warszawie), prof. dr hab. Jacek Wąsik (Uniwersytet Jana Długosza w Częstochowie) „Ocena stabilności postularnej u osób przebywających w półotwartym zakładzie karnym”. Na zakończenie Kongresu dokonano podsumowania obrad w sekcjach. Tę część spotkania prowadził dr Paweł Szczepaniak (Polskie Towarzystwo Penitencjarne, Kaliskie Towarzystwo Nauk). Należy zauważyć, że pod względem merytorycznym, jak i organizacyjnym VII Kongres Penitencjarny bezsprzecznie zakończył się sukcesem. Organizatorzy i uczestnicy stanęli na wysokości zadania. Kolejny już raz udowodniono, że spotkanie, w którym uczestniczą praktycy i przedstawiciele świata nauki, ma swój niezaprzeczalny walor. Dzięki współpracy różnych środowisk, w szczególności Polskiego Towarzystwa Penitencyjnego, Służby Więziennej, przedstawicieli związków zawodowych Służby Więziennej, Policji, wymiaru sprawiedliwości, naukowców reprezentujących uczelnie wyższe i instytuty naukowe, a także studentów z kół naukowych opracowano wiele rekomendacji, które w najbliższym czasie zostaną opracowane z propozycją ich wykorzystania w praktyce penitencjarnej.

Na koniec jeszcze jedna moja refleksja po uczestnictwie w VII Kongresie Penitencjarny „Więzenie o ludzkim obliczu”. Otóż współczesna polska Służba Więzienna chętnie nawiązuje do tradycji i przeszłości, identyfikuje się z dobrymi wzorcami ze swojej historii, ma także odwagę mierzyć się z trudnymi momentami swojej przeszłości. To także zasługuje na uwagę i szacunek.

Dariusz Jacek Fudali

ORCID: 0000-0001-6979-0379

DOI:10.30657/pha.37.2025.18

(Uniwersytet Rzeszowski)

e-mail: dajafu@op.pl